

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING MANTIQUIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH.

*Shukurov Xursan Gadoyevich Norova Intizor Haqberdiyevna matematika fani
o‘qituvchilari, BuxDTU akademik litseyi*

Annotatsiya. Maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning mantiqiy fikrlash madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladigan zamonaviy metodlar va axborot texnologiyalarining imkoniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: axborot muhiti, mantiqiy tafakkur, bo‘lajak pedagog, raqamli ta’lim, tanqidiy fikrlash, tahlil, pedagogik mahorat.

XXI asr – yuqori texnologiyalar va yalpi axborotlashuv davri ta’lim tizimi oldiga butunlay yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Bugungi kunda ta’lim oluvchiga shunchaki ma’lumotlar to‘plamini berish o‘z ahamiyatini yo‘qotdi. Boisi, har qanday ma’lumot bir necha soniya ichida internet tarmoqlaridan topilishi mumkin. Bunday sharoitda zamonaviy pedagogning asosiy vazifasi talabalarga axborotni "iste’mol qilish"ni emas, balki uni saralash, tahlil qilish va undan to‘g‘ri xulosalar chiqarishni o‘rgatishdan iboratdir. Bo‘lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarlik darajasi bevosita ularning mantiqiy tafakkur qilish qobiliyatiga bog‘liq. Mantiqiy tafakkur – bu shaxsning voqelikni chuqur va to‘g‘ri aks ettirishi, tushunchalar bilan aniq ishlay olishi, fikrlash qonuniyatlariga rioya etishi hamda isbotli dalillarga tayanib xulosa chiqarish jarayonidir. Axborot muhitining kengayishi bo‘lajak pedagoglardan nafaqat raqamli savodxonlikni, balki kuchli tahliliy fikrlashni ham talab etadi. Shuning uchun ham oliy pedagogik ta’lim jarayonida talabalarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo hisoblanadi.

Axborot Muhiti va Uning Tafakkur Shakllanishiga Ta’siri Zamonaviy axborot muhiti deganda biz shaxs faoliyat yuritadigan va unga ta’sir ko‘rsatadigan raqamli platformalar, elektron resurslar, ijtimoiy tarmoqlar va ta’limiy kontentlar

majmuini tushunamiz. Bu muhit oʻzining ikki tomonlama tabiati bilan ajralib turadi. Bir tomondan, u bilim olish uchun cheksiz imkoniyatlar eshigini ochsa, ikkinchi tomondan, inson ongini keraksiz, tekshirilmagan va manipulyatsion xarakterdagi axborotlar bilan toʻldirib tashlaydi. Boʻlajak pedagoglar ushbu axborot oqimida quyidagi salbiy tendensiyalarga duch kelmoqdalar: 1. "Klipcha" (parchali) fikrlash: Axborotlarning tez-tez oʻzgarishi va qisqa formatda berilishi (masalan, qisqa videolar, tezkor xabarlar) yoshlarda uzoq vaqt davomida bir nuqtaga diqqatni jamlash va chuqur tahlil qilish qobiliyatini pasaytiradi. 2. Axborot tayyorligiga oʻrganish: Tayyor yechimlar va referatlar, kurs ishlari, hatto ilmiy maqolalarning internetda oson topilishi talabalarni mustaqil fikrlashdan va ijodiy izlanishdan chalgʻitadi. 3. Mantiqiy manipulyatsiya: Sunʼiy intellekt va algoritmlar tomonidan uzatilayotgan axborotlarning hammasi ham obyektiv haqiqatni aks ettirmaydi. Buni anglash uchun kuchli mantiqiy filtr kerak. Shu sababli, axborot muhitini pedagogik jihatdan toʻgʻri tashkil etish va undan talabaning tafakkurini boyitish quroli sifatida foydalanish zarur. Oʻqituvchi boʻlish arafasida turgan talaba har qanday axborotning sabab va oqibat aloqalarini mantiqan asoslay bilishi shart.

Boʻlajak Pedagoglarning Mantiqiy Tafakkurini Rivojlantirish Metodologiyasi Mantiqiy tafakkurni oʻz-oʻzidan yoki faqat nazariy qoidalarni yodlash orqali rivojlantirib boʻlmaydi. Bu jarayon tizimli faoliyatni va maxsus pedagogik texnologiyalarni qoʻllashni taqozo etadi. Oliy taʼlim muassasalarida boʻlajak pedagoglarning fikrlash operatsiyalarini (tahlil, sintez, umumlashtirish, mavhumlashtirish, aniqlashtirish) faollashtirish uchun quyidagi yondashuvlar samara beradi: Muammoli Taʼlim Texnologiyasi. Axborot muhitida muammoli vaziyatlarni yaratish talabani izlanishga majbur qiladi. Masalan, talabalarga bir-biriga zid boʻlgan ikki xil ilmiy maʼlumot taqdim etiladi va ulardan qaysi biri toʻgʻri ekanligini mantiqiy qonuniyatlar, dalillar va ilmiy manbalarga tayanib isbotlash talab qilinadi. Bu jarayonda talaba axborotni taqqoslaydi, uning ziddiyatli

tomonlarini aniqlaydi va mantiqiy zanjir hosil qiladi. Tanqidiy Fikrlashni Rivojlantirish (RWCT) Metodlari. "Klaster", "Sinkveyn", "Insert", "Fikrlar bo'roni" kabi metodlar axborotni tizimlashtirishga yordam beradi. Ayniqsa, vizualizatsiya usullari – aqliy xaritalar (Mind Maps) yaratish axborot muhitida juda qo'l keladi. Talaba o'zi o'rganayotgan pedagogik hodisaning tarkibiy qismlarini grafik ko'rinishda chizar ekan, uning ongida tushunchalar o'rtasidagi ierarxik va mantiqiy aloqalar aniq shakllanadi. Keys-stadi (Vaziyatli Tahlil) Metodi. Bo'lajak o'qituvchilarga maktab hayotida, dars jarayonida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan real pedagogik konfliktlar yoki muammoli vaziyatlar (keyslar) beriladi. Talaba axborot texnologiyalari yordamida qo'shimcha ma'lumotlar to'playdi, vaziyatni mantiqiy tahlil qiladi, diagnoz qo'yadi va eng optimal yechim variantlarini taklif etadi. Bu talabaning amaliy-mantiqiy tafakkurini charxlaydi. Raqamli Vositalar Yordamida Mantiqiy Tafakkurni Shakllantirish Zamonaviy axborot muhiti pedagogik jarayonni boyitish uchun boy instrumental bazaga ega. Bo'lajak pedagoglarning mantiqiy intellektini rivojlantirishda quyidagi raqamli vositalardan maqsadli foydalanish mumkin: - Mantiqiy va intellektual trenajyorlar: Internet platformalaridagi maxsus interaktiv topshiriqlar, kognitiv rivojlanishga qaratilgan dasturlar (masalan, Lumosity, Elevate kabi platformalarning pedagogik analoglari) diqqat, xotira va mantiqiy tezkorlikni oshiradi. - Elektron ta'lim platformalarida test va kvestlar: Moodle, Google Classroom kabi tizimlarda shunday test savollari tuzilishi kerakki, ularning javobini shunchaki Google qidiruvidan topib bo'lmasin. Savollar mantiqiy fikrlashga, taqqoslashga va xulosa chiqarishga yo'naltirilishi lozim. - Loyiha ishlari (Web-Quest): Talabalar guruhlariga bo'lingan holda internet makonida muayyan pedagogik muammoning yechimi bo'yicha tadqiqot o'tkazadilar. Ular axborot manbalarining ishonchliligini tekshiradilar (faktcheking), ma'lumotlarni saralashadi va taqdimot ko'rinishida himoya qilishadi. Bu jarayon axborot madaniyati bilan mantiqiy tafakkurning sintezidir. Pedagogik jarayonda talabalarga intellektual xaritalar yaratish dasturlari (XMind, Miro) bilan ishlashni o'rgatish o'ta muhim.

Chunki vizual mantiq vizual axborot asrida eng samarali qurollardan biridir. Xulosa Axborot muhitida bo'lajak pedagoglarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish – bu shunchaki subyektiv istak emas, balki davr talabidir. Aqlli texnologiyalar va sun'iy intellekt shiddat bilan rivojlanayotgan davrda insonning eng katta ustunligi – uning ijodiy va mantiqiy fikrlay olish qobiliyatidir.

Oliy pedagogik ta'lim tizimida raqamli texnologiyalardan faqat ko'rgazmalilik vositasi sifatida emas, balki talabalarning aqliy operatsiyalarini faollashtiruvchi, ularni mustaqil va tahliliy fikrlashga undovchi muhit sifatida foydalanish zarur. Mantiqiy fikrlaydigan, axborotlarni to'g'ri filtrlay oladigan pedagoggina kelajakda intellektual salohiyatli, yuksak tafakkurli avlodni tarbiyalashga qodir bo'ladi. Buning uchun oliy ta'lim o'quv rejalari va metodikalarini mantiqiy-kognitiv yondashuv asosida muntazam modernizatsiya qilib borish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar Ro'yxati

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
2. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. - Toshkent: "Iste'dod", 2008.
3. Yo'ldoshev J.G'., Hasanov S. Pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: "Iqtisodmoliya", 2009.
4. Robert E. Slavin. Educational Psychology: Theory and Practice. - Pearson, 2018.
5. Xalikov A.A. Pedagogik mahorat. - Toshkent: "Iqtisodiyot", 2012